

YAPRAK

Fikir, Sanat Gazetesi
Sahibi ve yazı işlerini fiilen
idare eden: Orhan Veli KANIK
Yıl: 1 Sayı: 4
15 Şubat 1949
15 Kuruş
Abone: 6 aylığı 150 Kuruş
Adres: Posta Kutusu 179,
Ankara
AR Basımevi — Ankara

GÜZEL YAZILAR EDEBİYATI

Sabahattin EYUB'UĞLU

Edebiyata "Güzel Yazılar" kavramından girenlerimiz çoktur. Bol hikâye ve şiirleri, beyaz siyahını yenen rahat sayfaları, yumuşak kırmızı kapaklarıyla bu kitapları okula seve seve getirirdik. Cumhuriyetin ilk yıllarında skolaştikten kurtulma gayretlerimizin en güler yüzlü örneği bu kitaplardı. Getirdikleri yenilik, edebiyatı metinlerle okutmaktı.

Bir çok yenilikler gibi bu kitaplar da kendi yarattıkları hareketin ardında kaldılar, kendi kendilerini eskittiler. Bu eskimeyin başlıca sebebi, kitaplardaki edebiyat anlayışının, öğretmede tuttukları yol ölçüsünde ileri olmayıştı. Yazar, kitabına verdiği isimden de anlaşıldığı gibi, edebiyatı güzel olmak için yazılmış yahut sadece güzel denilebilecek yazıların tümü olarak düşünüyor ve belli bir güzellik anlayışına bağlı kalıyordu. Güzel yazıların yumuşak, tatlı, içli, kâh ipek çarşafı, kâh Anadolu kıyafetli, fakat her zaman özenli bezenli bir güzelliği vardı. Edebiyat bir çeşit duyarlığın, düşünce sınırlarında nefesi kesilip kalan bir heyecanın ifadesi olmakla kalıyordu.

Oysaki biz bugün edebiyatı, insanın yazma işiyle ilgili bütün gayretlerini içine alan belli zevk ölçülerini aşan bir bütün olarak düşünüyoruz; değerli bulduğumuz yazılara da güzel sıfatından çok, iyi, düzgün, ileri, özlü gibi sıfatlar veriyoruz. Eskiden bir filozof, bir tarihçi, hattâ bir hekim insana ve dünyaya ait bildiklerini edebi tülere bürüyerek söylediği ölçüde, yeni nesillerin mânâlı deyişleriyle "edebiyat yaptığı" ölçüde edebiyata girerdi. Bilim adamı kendine "Güzel yazıyor" dedirttiği an bilgisinin gerektirdiği kesin söyle-

NOT: Bu gazinin, gazarin yeni okul kitaplarıyla ilgisi yoktur.

ŞAIRİN DÜŞÜNÜRLÜĞÜ

Oktay RIFAT

Bahçivan, bağından bahçesinden iyi ürün almak istedi mi, önce tohumdan, fidandan işe başlar. Ceviz büyüklüğündeki bal gibi çavuş üzümlünü, tımar edilmiş, gübrelenmiş, asılanmış kütük verir. Şair iyi şiir yazmak istedi mi, şiirin hünerlerini öğrenmeğe kalkar, kendini hiç düşünmez. Halbuki şiir de bir yemistir, şairin yemişi. Güzel şiir nasıl yazılır demeden, ben nasılım, demeli! Kafası gönlü çılız adamın şiiri de çılız olur. Kafası gönlü ileri adamın şiiri de ileri olur. Belki de "İlerilik gerilik benim neme? Şiirim güzel olsun bana yeter" diyen şair bulunur. Ama bir düşünelim. Bu söz o şairin kendini yetiştirmede, bu yüzden güzel şiir yazamayacağını göstermez mi? Güzellik anlayışı, kâinat anlayışımızın, dünya görüşümüzün, o anlayış ve görüşe aykırı düşmeyen bir bölümü olduğuna göre, belirli bir dünya görüşü olmayan şairin güzellik anlayışından bahsedilebilir mi? Böyle bir şair, şiirde bilerek bir güzeleğe varabilir mi? Şair ister istemez bir düşünür olmak zorundadır, hem de ileriye gören bir düşünür. Yoksa geri düşüncelerle yugrulmuş kafa şiire fayda yerine zarar verir. Bu, şairin sadece bir düşünür olmasını istemek değildir. Elbette ki, bir şiir sanatı, bu şiir sanatının da kendine göre bir düzeni vardır. Ama bu düzen, kâinat anlayışımıza, dünya görüşümüze göre ayarlanacağı içindir ki her şeyden önce, şairin bir düşünür olması gerektirir. Gel gelelim bu o kadar kolay bir iş değildir. Dil öğrenmek ister, meyhanelerden pıhtı pırtıyı toplayıp kitaplıklara geçmek ister, okuyup yazmak, durmadan okuyup yazmak ister. Ama canım insan da ya şair olmak ister ya istemez. İstersen, kim dedi şairliğin yağma Hasan'ın böreği olduğunu.

BİLİM DÜŞÜNCESİ

Müşbet bilim metodlarının insan düşüncesine hâkim olmaya başladığı, insan aklının dış âlemi anlamak için bilimsel gerçeklere dayanmak ihtiyacını duyduğu zamandan beri, bilim düşüncesinin ne olduğu meselesi kaçınılmaz şekilde ortaya atılmıştır. Bugün artık bilim taraftarları ile düşmanlarını daha kolay ayırdedebiliyoruz. Ağzlarında bir şeyler geveliyerek bir türlü ne düşündüklerini açıkça söyleyemeyenlere de soruyoruz: Dünya ve toplum üzerindeki görüşünüzü, inancınızı anlatırken bilimin gizdiği, sınırladığı yolun içinde kalabiliyor musunuz? Bu yolun dışına çıkan aklın mutlaka dalâlete sapacağını, pusulasız gemi gibi karaya oturacağını kabul ediyor musunuz? İnsanın bilgi kazancı arttıkça karanlıktan bir az daha kurtulacağına ve gerçek saadete ancak bu artış nisbetinde ulaşacağına inanıyor musunuz?

Bu sorular mugâlâtaya boğulmuyacak kadar açık olduğuna göre, bunlara aynı açıklıkla karşılık beklemek de hakkımızdır. Oysaki bir takım ünlü aydınlar, üniversite kürsülerine kadar gelmiş bazı kimseler, kaçamaklı cevaplara baş vurarak hem bilim düşüncesini kıymetten düşürmeye, hem de güya ilim tarafılsa görünmeye çalışıyorlar. Diyorlar ki: "Efendim, bilime elbette inanırız, fakat onunla her şeyi izah edebiliyor muyuz? Atomu parçalamakla kâinatın sırrını gözebiliyor muyuz? Ruhun derinliklerine fizik âletleriyle inebiliyor muyuz?"

XX. yüzyılda bu şekilde konuşanların, Ortaçağ yobazlarından hiç bir farkları olmadığını unutmayalım. Bilim tarihi, baştan başa, bu zihniyetle yapılan savaşın tarihidir. Vaktiyle Galile'yi "dünya dönüyor" dediği için mahkûm eden kuvvetle, bugün metafiziğin sahteliğini, güllüklüğünü isbat edenlere saldıran kuvvet aslında aynıdır. Galile'nin yolunda yürüyenler diyorlar ki: Evet, bilim sihribaz değneği gibi, her şeyi bir çarpıda halletmez; fakat her şey ancak bilim yoluyla halledilebilir. İnsanlık tarihi, bir taraftan bilimin hiç durmadan ilerlediğini, geliştirdiğini, öbür taraftan da, insanların önüne çıkan bütün meselelerin yalnız ve yalnız bilimsel gerçeklere uygun şekilde çözüldüğünü gösteriyor. Geçmişin ve geleceğin bütün sihribazları, metafizikçileri bir araya toplansalar, gene de dünya dönecek, bilgi ilerleyecek ve insan, karşısına dikilen engelleri bilgisiyile yenerek saadete, mükemmelliğe bir az daha yaklaşıacaktır.

M. FİRTINALI

ARAMIZDA BİR KONUŞMA

ŞİİRDE AYDINLIK

O. V. K. — Yaprak üstüne çıkan yazılarda Yaprak'ın savunduğu şiir anlayışıyla yayımladığı şiirlerin birbirini tutmadığı söyleniyor. Yani biz halka hizmeti amaç sayan, aydınlık bir şiiri savunduğumuz halde şiirlerimizin çoğu bu amaca uymuyormuş.

S. E. — Şiirin halka hizmeti meselesi çar mânâda anlaşılıyor. Bu alanda şiirin belli toplum konularına bağlı kalması düşünülmez. Şair bir aşk şiiri ile de halka hizmet edebilir. Bu öyle bir aşk şiiri olur ki ancak belli bir halk ve dünya görüşünden doğabilir. O zaman kendinden önceki şiirlerini eskitmiş, halkın yeni kaygılarına uygun bir aşk anlayışı getirmiş olur. Bazan küçük bir aşk şiiri büyük bir destandan daha toplumsal olabilir, şiirine göre.

O. V. K. — Ama aydınlık şiirle halka hizmet eden şiir arasında bir münasebet var mı yok mu, önce onu düşünelim. Her halde var. Yalnız şiirin aradığı aydınlık, bir gazete makalesinin aradığı aydınlıktan elbette farklı olacaktır.

M. C. A. — O halde konuya şiirdeki aydınlıktan girelim. Bence meseleyi şöyle koymak lâzım. Şiir dili konuşma dilinden farklı mıdır? Yani bir mısra ile "Bana bir cigara ver" sözü arasındaki münasebet nedir? "Bir cigara ver" sözü pekâlâ bir şiirin mısraı da olabilir. Ama bu sözü mısra yapan, o sözden önceki ve sonraki sözlerdir. Diyelim ki bu sözden önce "Madem ki güneş battı" sözü var. "Madem ki güneş battı, bir cigara ver." sözü konuşma dilinde birbirini tutmaz gibi görünür. Şiirde ise bu iki söz arasında etkârlanmak gibi bir münasebet bulunabilir. Bu etkârlanma fikri şiirde söylenmemiştir. Bu küçük örnekte görüldüğü gibi, şiirdeki aydınlık, arada bir atlama olduğu için, konuşmadaki aydınlıktan ister istemez ayrılıyor. Bu atlama, kimi zaman çok daha uzaktan olabilir, iki söz arasındaki açıklık çok daha büyük olabilir.

Meselâ!
Uzun kavak gıcım gıcım gıcıl,
Anne benim sol böğürümde sancı var.

Bir de Yunus'tan örnek alalım.
Bu beyti tefsirler hâlâ türlü türlü açıklıyorlar:

Bindim erik dalına,
Anda yedim üzümü.

S. E. — Melih'in bahsettiği atlamalar konuşma dilinde de var. Ancak bu atlamalara alışılmış olduğu için, mânâyı münasebet aramadan anlayabiliyoruz. Bir çok deyimlerimiz bir yabancı için şiir dilinden çok daha atlamalı ve kapalıdır. "Çekti gitti", "Başında kavak yeleri esiyor", "Ocağıma inçir diktiler", "Boş ver" deyimlerini bir şair bugün ilk defa kullanmış olsa Oktay'ın Dolma'sı kadar yutulmaz görünürler. Demek atlamaların kökü halkın dilindedir. Şair bunların yenilerini daha şurlu ve daha sistemli olarak yapıyor. Ama şair var bunları bize benimsetiyor, şair var benimsetmiyor. Benimsenen atlamalarsa aydınlığı azaltmadıktan başka artırıyor bile.

O. R. — Bence aydınlık meselesini bir kavram olarak değil de her şiirin şartlarına göre ayrı ayrı düşünmeli. Kimi şair aydınlık olmamayı şiirin bir güzelliği unsuru sayıyor; şiirlerini bir sis arkasından sunuyor; meselâ Hâşim.

Kimi şair de aydınlık olmak istediği halde ele aldığı konunun kapalılığı yüzünden aydınlık olamıyor. Bir de akıl dışı mânâlar var. Erenk şairlerinden bazıları kelime-eri mantık ölçülerine göre birleştirmiyorlar. Tabii cüzze yeni manalar çıkıyor ortaya, Euarda olduğu gibi. Bunların da aydınlığı kendine göre. Bence asıl üzerinde durulması ve yenilmesi gereken, Kaşım'ın savunduğu kapalılıktır.

S. E. — Kapalılığın Hâşim'den çok daha beteri var. Şiir kapalı olabilir diye bazı şairler düşüncelerindeki yetersizliği veya geriliği bir takım metafizik bulutlara bürüyorlar; şiiri bir çeşit sözde - mistikliğe götürüyorlar, halkın büyük saydığı kavramlar üzerinde oynuyorlar.

Şiirlerinden bu şairlerin mesele Tanrıya inanıp inanmadıkları anlaşılıyor. Dünya görüşleri, insanlığın hali hakkında düşündükleri belli olmuyor. Söyledikleri büyük sözlerden kendilerini sorumlu saymıyorlar.

M. C. A. — Kapalılık şairi halktan uzaklaştırıyor, ama bu demek değildir ki halk kapalılıktan anlamaz. Halk deyimlerinden başka, tekerleme, bilmece gibi bir takım halk sanatları var ki, halkın da konuşma dilinden ayrı, girdili çıkıtlı ifadeleri yarattığını ve sevdiğini gösteriyor. Bu çeşit kapalılığı Hâşim'in sisiyle karıştırmamak lâzım. Hâşim'in halka uzaklığı sadece kapalılıktan değil, ele aldığı konulardan da geliyor. O konuları türkçe sözlerle söylemek, aydınlık bir hale getirmek suretiyle dahi halka anlatmağa imkân yok. Kıscacı bir şiirin anlaşılır veya anlaşılmasız olması meselesini yalnız dilde yahut edada değil şairin seçtiği, bulduğu, düşündüğü konularda da aramalı.

O. R. — Sonra Hâşim'in şiiri yalnız halka değil aydınlar da kapalı. Çünkü aydınlar anladığı şeyi halk ta anlayabilir. Hâşim kapalı olmakta bir marifet, bir hüner görüyor ve şiirini âdeta sanat olmaktan çıkarıyor; çünkü ben müşterisiz sanat tasavvur edemiyorum. Bu bakımdan Hâşim'in şiirinde sanata zıt bir taraf buluyoruz. Tekerlemelere, bilmececelere gelince, bence bunlar aydınlık şeyler. Anlaşılmasız gibi görünmeleri zihni çeşitli mânâlar üzerinde dolandırmalarından ileri geliyor. Zihin bunlardan biri üzerinde karar kalamayınca o tekerlemeyi, bilmeceyi kapalı sanıyor. Oysaki bunlar mânâyı genişletmekle daha da aydınlık oluyor.

O. V. K. — Mânânın zenginleşmesi, sözü aydınlatır mı? Öyle sanıyorum ki, bunun üzerinde de biraz daha konuşmak mümkün. Ama biz Yaprak'ta okuyucularımızı kendi düşüncelerimiz üzerinde düşünmeğe sevk etmekle yeteneceğimize göre, şimdilik, varabildiğimiz sonuçları toparlamağa çalışalım: Demek şiirde kapalılık türlü türlü oluyor. Dil yüzünden, konu yüzünden kapalılık, kapalı olsun diye yapılan kapalılık, şairin kafasındaki bulanıklıktan gelen kapalılık. Biz şiir dilinde bir takım atlamalar olacağını kabul ediyoruz. Bütün bu atlamalar içinde de kaynağı halkın dilinde olan bir çeşit atlamayı benimsiyoruz. Bu da, mânâyı karartmak şöyle dursun, yerinde kullanıldığı zaman büsbütün aydınlatıyor.

